

Fenomenal tefakkura malik alim

Lutfi Zadeh-102

Yeganə BAYRAMOVA

21-ci əsrin əsas inkişaf fəlsəfəsi birlidir. Kim biliyə sahib olacaqsə, o, daha güclü olacaq. Güclü olan isə hər zaman qalibdir

Lutfi Zadeh

Bu gün dünya şöhrətli azərbaycanlı alim, qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin banisi Lutfi Zadənin anadan olmasının 102-ci ildönümüdür. Lutfəli Əsgərzadə 1921-ci il fevralın 4-də Bakının Novxanı kəndində anadan olub. İlk təhsilini Bakıda 16 saylı məktəbdə başlayıb.

10 yaşında ailəsi ilə birlikdə Bakını tərk edərək Tehrana köçüb. Oraya köçdükdən sonra təhsilini amerikalıların "Albors missioner" məktəbində davam etdirib. ABŞ-da elmin inkişafı üçün yaradılmış şərait onu hələ məktəb illərindən Amerikaya çəkib. Orta təhsilini tamamladıqdan sonra Tehran Universitetinin Elektrik mühəndisliyi fakültəsinə daxil olub. Böyük alimin Amerika həya-

tı isə 1944-cü ildən başlayır. Tehran Universitetini böyük uğurla başa vurduqdan sonra o, ABŞ-a gedib və təhsilini Massaçusets Texnologiya İnstitutunda davam etdirib. 1947-ci ildə valideynlərini də öz yanına gətirən alim artıq həmin vaxtdan Kolumbiya Universitetində çalışıb. Lutfi Zadə 1948-ci ildə bu universitetdə elektron mühəndisliyi üzrə magistr, 1957-ci ildə isə professor dərəcəsinə alıb. Həmin vaxt Lutfi Zadə məşhur alim, kibernetikanın atası hesab olunan Norbert Vinerin tövsiyəsi ilə Berkli Universitetinə gedib. Burada ilk vaxtlar bir qədər çətinlik çəkən Lutfi Zadə ömrünün sonuna qədər də həmin universitetin professoru olaraq qalıb.

Lutfi Zadə dünya şöhrətli alim, qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin banisidir. Alimin bu nəzəriyyəsi ABŞ-da kosmik proqramların həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır. Yaponiyada qeyri-səlis məntiq əsaslanan foto-video cihazlar buraxılır. Danimarkada qeyri-səlis məntiq əsasında işləyən sement sobaları istehsal edilir. Avropada çoxlu sistemlər və qurğular, xüsusi "ağıllı" ekspert sistemləri hazırlanır. Hazırda bu nəzəriyyə-

yədən iqtisadiyyatda, psixologiyada, siyasətdə, dini məsələlərdə istifadə olunur.

Alim bir çox xarici ölkə akademi-yalarının üzvü olub, mütəbər cəmiyyətlərin və fondların mükafatlarına layiq görülmüş, medallarla təltif edilib. Lutfi Zadə dünyada əsərlərinə ən çox istinad edilən alimlərdən sayılır. Təkcə 1990-2000-ci illərdə onun əsərlərinə 36000-dən çox istinad edilib. 2016-cı ildə Lutfi Zadənin nəzəriyyəsi əsasında yapon alimləri tərəfindən ilk dəfə olaraq süni intellektə malik robot hazırlanıb. "Alter" adlı robot Tokiodakı Beynəlxalq Elm Muzeyində sərgilənib.

Kaliforniyanın Berkli şəhərində "İnformasiya Texnologiyaları üzrə Zadə İnstitutu" yaradılıb. Xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, azərbaycanlı alim Berkli Universitetinin ömürlük professoru seçilmiş yeganə şəxsdir. Lutfi Zadə 1989-cu ildə qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin sənayedəki uğurlarına görə Yaponiyanın elm adamlarına verdiyi ən yüksək mükafat - "Honda" mükafatı ilə təltif olunub.

Lutfi Zadə Vətəni, xalqını çox sevirdi. O, "Hər zaman azərbaycanlı olduğumu gizlətməmişəm, əksinə, bununla qürur duymuşam. Azərbaycan mənim doğma Vətənimdir. Həmişə Azərbaycanın uğurlu gələcəyi barədə düşünürəm və bu istiqamətdə atılan hər bir addım məni sevindirəcək" - deməklə millətinə nə qədər bağlı olduğunu nümayiş etdirib.

Dünya şöhrətli alim 6 sentyabr 2017-ci ildə ABŞ-ın Kaliforniya ştatında 96 yaşında vəfat edib. Lutfi Zadə sağlığında Bakıda dəfn olunmasını vəsiyyəti edib. Onun cənazəsi sentyabrın 28-də San-Fransiskodan Bakıya yola salınıb. Sentyabrın 29-da isə alimin nəşi Bakıya çatdırılıb. Lutfi Zadə həmin gün I Fəxri Xiyabanda torpağa tapşırılıb.

Prezident İlham Əliyev 25 yanvar 2021-ci il tarixində görkəmli elm xadimi Lutfi Zadənin 100 illiyinin qeyd edilməsi haqqında sərəncam imzalayıb.